

ВІДГУК

офіційного опонента **Дереш Валентини Станіславівни**, кандидата педагогічних наук, старшого викладача кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології Херсонського державного університету на дисертацію **Герасименко Вікторії Анатоліївни** за темою «**Соціальне виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття**» представлену до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність рецензованого дослідження обумовлюється сутнісними характеристиками сучасних тенденцій реформування системи освіти та інноваційним розвитком освітнього простору України. Саме в умовах утвердження нової освітньої парадигми, визначальними рисами якої є акцентування на особистісно-орієнтованому навчанні та творчому розвитку дитини, перехід до евристично-пошукової моделі освітнього процесу, оптимальне поєднання теоретичних і практичних компонентів освіти й виховання, особливого значення набуває використання найкращих здобутків вітчизняної педагогіки, а досвід попередників, у свою чергу, повинен стати базисом для пошуку нових підходів до вдосконалення освітнього процесу в соціальних інститутах. Адже українське суспільство зацікавлене у становленні цілісної національної системи соціального виховання, сучасної, ефективною та науково обґрунтованою, яка б урахувала особливості української культури та ментальності, вибудовувалася на основі її традицій, звичаїв, норм, цінностей тощо.

Враховуючи зазначене, констатуємо нагальну потребу у зосередженні уваги суспільства на чинниках, які можуть мати позитивний вплив на соціальне виховання сучасного покоління та становлення особистості дитини, серед яких чільне місце посідає виховний вплив позашкільного середовища, що забезпечує розвиток творчого потенціалу, підготовку дітей до ефективних соціальних дій і глобального мислення, формування високої культури взаємовідносин, максимальну самореалізацію, оволодіння навичками самовдосконалення під час

дозвілля тощо. З огляду на це, дисертаційне дослідження В. А. Герасименко є, безперечно, актуальним, як за змістом, так і здобутими результатами, й таким, що повністю відповідає потребам сучасної педагогічної науки та виховної практики.

Робота виконана у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради «Розвиток соціальності різних категорій осіб в умовах трансформаційних змін в українському суспільстві». Тему дослідження затверджено на Вченій раді Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол № 12 від 12.06.2013 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 р.).

У дисертації чітко й послідовно визначено мету, завдання, окреслено об'єкт та предмет дослідження, які узгоджено зі змістом та висновками до роботи, достатньо ґрунтовно схарактеризовано методи дослідження, наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів. Необхідно відзначити логічний взаємозв'язок наукового апарату дослідження, відповідність методів і засобів наукового пошуку поставленій меті та сформульованим завданням. Задля досягнення мети дисертантка виконала великий обсяг науково-пошукової роботи, проаналізувала значну кількість теоретичних і методичних джерел, а також нормативно-правових документів досліджуваного періоду та архівних фондів.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує уваги здійснене вперше цілісне історико-педагогічне дослідження теорії й практики соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття.

По-друге, цінними з історико-педагогічної точки зору є характеристика передумов розвитку соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у досліджуваний період; обґрунтування етапів розвитку

соціального виховання дітей в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття; характеристика інфраструктури дитячого дозвілля; розкриття змісту, організаційних форм, методів та засобів соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні досліджуваного періоду.

По-третє, цінним в теоретичному та прикладному аспектах є уточнення сутності понять «соціальне виховання дітей», «позашкільна освіта», «заклади позашкільної освіти» та особливостей соціального виховання дітей в закладах позашкільної освіти, динаміки розвитку мережі позашкільних закладів освіти протягом досліджуваного періоду, характеру змін парадигми соціального виховання у 20 – 50-ті роки ХХ століття в Україні.

По-четверте, на основі історико-педагогічного аналізу наукової літератури, архівних документів і матеріалів періодичних видань подальшого розвитку набули питання внеску громадських діячів та педагогів минулого у розробку теоретичних засад соціального виховання дітей у позашкільній сфері у досліджуваній період; форми взаємодії закладів позашкільної освіти, дитячих та молодіжних організацій, трудових колективів, школи та родини; введено до наукового обігу маловідомі та нові архівні документи, які розширили уявлення про мету, завдання, зміст, методи, форми соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. Наукова новизна підкреслює правомірність визначених завдань і засвідчується низкою здобутих результатів.

Практичне значення дисертації полягає, насамперед, в авторській розробці музейно-екскурсійної програми «Соціальне виховання неповнолітніх в умовах суспільних трансформацій у 20 – 50-ті роки ХХ століття» для Навчально-методичного центру-музею А. Макаренка та програми семінару для методистів та співпрацівників Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 2 Харківської обласної ради».

Позитивної оцінки заслуговує представлений В. А. Герасименко аналіз витоків ідеї соціального виховання особистості у сфері дозвілля (підрозділ 1.1),

оскільки саме напрацьовані у ході становлення концепції дозвілля як часу для соціального виховання та самовдосконалення особистості теоретичні та практичні здобутки склали основу для розвитку позашкільної освіти у досліджуваний період.

Заслуговує на увагу та схвалення ретельний аналіз наукової історико-педагогічної, психолого-педагогічної та соціально-педагогічної літератури, який дав авторці змогу охарактеризувати різні напрями виховної роботи у закладах позашкільної освіти, виокремити особливості здійснення соціального виховання у позашкільній роботі з дітьми та молоддю.

До критеріїв періодизації досліджуваного процесу авторкою цілком слушно віднесено: стан соціально-економічного розвитку українського суспільства; аналіз провідних ідей дослідників та науковців щодо соціального виховання і дозвілля; наявність та зміст нормативно-правових документів; інтенсивність утворення й розвитку різноманітних закладів і об'єднань для проведення вільного часу дітей; стан розвитку системи закладів позашкільної освіти.

Варто відзначити обґрунтованість визначеної дисертанткою періодизації становлення соціального виховання дітей у позашкільних закладах освіти у 20 – 50-ті роки ХХ століття у єдності трьох етапів (1-й – 1920 – 1935 рр. – інноваційний; 2-й – 1936 – 1945 рр. – екстенсивний; 3-й – 1946 – 1959 рр. – інтенсивний). Цікавим є те, що дисертантка виділила 1920 – 1935 рр. ХХ століття як етап створення та розвитку унікальної за своєю інноваційністю системи соціального виховання дітей в Україні, що співпало з часом докорінних потрясінь та кардинальних змін суспільного устрою, руйнуванням та подальшою відбудовою нової системи освіти та виховання дітей, коли значно посилювався вплив негативних чинників соціалізації на молоде покоління. Подаючи відповідний матеріал (підрозділ 2.2), дисертантка проводить паралель з сучасним часом, якому притаманні подібні суспільно-політичні та освітні процеси.

Цінним є й ґрунтовний аналіз, систематизація та узагальнення напрямів, форм, методів та засобів соціального виховання неповнолітніх, накопичених у

практиці роботи закладів позашкільної освіти досліджуваного періоду. Безперечно, це є особистим здобутком, що актуалізує не лише наукову, а й практичну значущість дисертаційного дослідження.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що репрезентоване наукове дослідження характеризується структурованістю, завершеністю, а зроблені в ньому узагальнення та висновки теоретично обґрунтовані. Основні положення розкриваються в роботі послідовно, логічно і аргументовано.

Результати та висновки дослідження можуть бути використані теоретиками і практикаками української освіти для подальших наукових розвідок з історії педагогіки, соціальної педагогіки, історії України, під час викладання у вищих навчальних закладах курсів «Теорія та історія соціального виховання», «Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля», «Основи соціалізації особистості», при підготовці екскурсійних заходів, написанні підручників та посібників з історії педагогіки і соціальної педагогіки тощо.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 17 працях (16 одноосібних), які повною мірою висвітлюють зміст дисертації, а також широко апробовано на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях і семінарах. Спрямованість конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер публікацій дисертантки, в яких відображено всі основні положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України до таких робіт, і відбиває основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого В. А. Герасименко дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі зауваження та дискусійні моменти:

1. Вивчаючи феномен дозвілля, дисертантка цілком обґрунтовано розглядає його у підрозділі 1.1. Проте у підрозділі 1.3 цей матеріал дещо продубльовано. Доречніше було б поняття «дозвілля», «сфера дозвілля», «дозвіллева діяльність», «дозвіллева роль» визначити у підрозділі 1.1, натомість у підрозділі 1.3 більш ґрунтовно зупинитися на характеристиці поняття «позашкільний заклад освіти».

2. Вважаємо, що на етапі теоретичного аналізу стану розробки порушеної проблеми у сучасній науковій думці авторці варто було б не обмежуватися аналізом наукових поглядів лише українських дослідників, а розглянути й зарубіжні розвідки, що посилює теоретичну частину рецензованої дисертаційної роботи й надає б уявлення про тенденції історико-педагогічної розробки проблеми соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти у світовому масштабі.

3. Для поглибленого висвітлення особливостей соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти доцільно було б приділити увагу висвітленню ролі сім'ї та закладів освіти у загальній системі соціального виховання неповнолітніх.

4. Бажано було б більше уваги приділити аналізу ідей дослідників, митців, провідних діячів системи освіти досліджуваного періоду, що стали провідними для розвитку теорії та практики соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття.

5. У дослідженні деяку інформацію практико-орієнтованого характеру з основного тексту (розділ 3) було б доцільно винести у додатки. Додатки, у свою чергу, варто було б подати за виділеними автором етапами, що забезпечило б більш цілісне сприйняття динаміки розвитку змісту, методів і форм соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття.

Однак висловлені зауваження здебільшого мають характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки рецензованої дисертації.

Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою науковою працею, в якій отримані нові теоретично обґрунтовані та практично цінні результати, що

вирішують важливу проблему соціального виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття.

На підставі вищезазначеного, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Соціальне виховання дітей у закладах позашкільної освіти в Україні у 20 – 50-ті роки ХХ століття» є актуальним, самостійним, завершеним, має практичну цінність для сучасної теорії і методики соціального виховання дітей, за своїм змістом, рівнем новизни та практичного значення отриманих результатів відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а Герасименко Вікторія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та соціології
Херсонського державного університету

В.С. Дереш

*Людмила Дереш В.С.
підтверджую
в.о. начальника В.Х.
Кудас М.А.*